

ВЕРОНАУКА У ПРАВОСЛАВНОМ ПРЕДАЊУ и савремена искушења

"Многи смо који подучавамо,
али малобројни који творимо што подучавамо.
Међутим, нико не треба да кривотвори реч
Божију због лењости своје,
него да сваки исповеда немоћ своју и да
не крије истину Божију.
Тако нећемо бити оптужени,
заједно са преступом заповести,
и за погрешно тумачење речи Божије"

Свети Максим Исповедник (РГ. 90, 1069)

Након слома комунизма, у многим православним земљама дошло је до обнове веронауке у државним школама. Ово је Цркви отворило различите могућности, али је пред њу ставило и немала искушења. Искушења о којима говоримо, међутим, нису новијег датума, она су настала онда када су православни народи прихватили Западни, католичко-протестантски, тип школа, и потом, у те и такве школе, покушавали да "сместе" и веронауку. Нећемо се задржавати на детаљнијем разматрању историјских околности настанка оваквог стања. Школе су такве какве јесу, и за сада, барем у Србији, не постоји могућност да православни битније утичу на њихову структуру и методе рада. Но како што боље уклопити веронауку - православни катихизис - у овакво школство, а да притом сама веронаука не изгуби свој црквени етос?

Према нашем мишљењу, на овом месту се налази и највеће искушење које стоји пред Црквом у целини, а нарочито пред творцима планова и програма, и још више, пред онима који те планове и програме остварују - вероучитељима.

Интелектуализација веронауке

Прва и највећа опасност јесте *интелектуализација* веронауке. Наиме, као што је добро познато, али се често и заборавља, Господ Исус Христос није дошао да људима

донесе неко специфично учење, нити, пак, неки нови закон. Да је то био циљ домостроја Божијег, довољни би били Пророци и Анђели да људима саопште вољу Божију. Међутим, Христос је дошао - Син Божји је постао човек - да би људима омогућио да са Њим и кроз Њега са Оцем, у Духу Светоме, остваримо заједницу (кинонију), и да у тој заједници превазиђемо ограничења наше створене природе - пре свега смрт. Пошто је то тако, рана Црква се није окупљала око неког одређеног учења, или неких моралних начела, већ је она представљала живу евхаристијску заједницу окупљену *epi to aqto* око Христа, изражањем у лику Епископа. Наравно, та заједница - еклисиа - Црква - имала је и своја учења. Она је представљала не само евхаристијску заједницу, него и заједницу вере, живота, подвига итд. У том смислу, никако не желимо да занемаримо ове аспекте. Међутим, ваља нагласити, да сви они, свој смисао налазе управо у Евхаристији. На овом месту долазимо до проблема који се пред веронауку поставља. Примећујемо сасвим јасну тенденцију да се веронаука сведе на пуко информисање деце о учењима, обичајима и пракси Цркве. Другим речима, схоластички приступ и методологија у организацији и спровођењу веронауке, често се намећу - и од многих разумеју - као једини могући вид веронауке. Међутим, таква веронаука, према нашем мишљењу, може да има сасвим супротне ефекте од оних које бисмо желели. Једноставно речено, уколико се веронаука сведе на пренос информација - ма како те информације важне и значајне биле - велика је опасност, што и историја показује, да ћемо имати генерације веома добро обавештене, али нецрквене омладине.

Желео бих овде да подсетим на истину да је катихизација у православној Цркви, кроз њену историју одувек вршена на основама које нису пре свега рационалне и интелектуалне. Као пример овога навешћу неговорни језик проповеди Христа који налазимо у Житијама Светих. Свима су нам добро познати примери из Житија Светог Георгија или Светог Димитрија, који су својим живим сведочењем Живога Бога (мартурија) веома успешно проповедали Христа, и који су, без иједне интелектуалне речи, спасењу привели многе. Овиме сам хтео да нагласим важност, значај и снагу егзистенцијалног сведочења живе заједнице са Богом.

Да закључимо, веронаука се нипошто не сме свести на академско истраживање Библије и светоотачких списа. Такав приступ се показао као сасвим погрешан. Људи не траже знање о Богу, људима је потребан заједница са богом. Веронаука треба да укаже, да упуту на ту заједницу. Она не сме постати предмет у коме се, као у историји философије, изучавају различита учења.

Егзистенцијално питање

Интелектуализам је само један део проблема. Следећи видимо у овоме: разлог због чега је човек, од самих својих почетака, *homo religiosus*, свакако се налази у његовој потреби да нађе одговоре на најзначајнија егзистенцијална питања, смисла живота и смрти. Човек жели да продре у тајну свога постојања, да пронађе смисао својих страдања, и што је најважније - да задобије наду да ће "последњи непријатељ" смрт бити побеђен. Уколико веронаука пропусти да да одговоре на оваква егзистенцијална питања, она ће остати слово на папиру, остаће занимљива прича коју ће деца памтити али која неће имати утицаја на њихов живот. Подсетићемо да се у многим комунистичким земљама то и догодило. Настава веронауке пре Другог светског рата управо није извршила свај задатак. Већина комуниста и огорчених противника Цркве били су некадашњи ученици који су веронауку похађали више година. Стаљин је био несвршени богослов, да не помињемо друге примере...

Овде желимо да напоменемо да је посебно важно нагласити егзистенцијални значај основних Црквених учења као што је учење о Светој Тројици, учење о Оваплоћењу Христовом, учење о Цркви... Уколико деца не увиде какав егзистенцијални значај за њих има, на пример, учење о томе да је Бог Један али истовреемнео и Тројица, они ће ово учење касније веома лако одбацити различитим рационалистичким аргументима. Исто важи и за све остале догмате Цркве. Задатак веронауке, према томе, није да децу "обавести" и да им "пренесе знање" већ да у њима пробуди егзистенцијалну упитаност, и да на пронађена питања понуди одговоре који се налазе у предању Цркве.

Савремена наука показује да је основни и превасходни разлог због кога многи млади посежу за дрогама управо немогућност проналажења смисла и осећај празнине узрокован недостатком љубави. Управо на овом месту веронаука може и мора да изврши свој задатак - да младом људском бићу понуди истинити и непатворени одговор на његова питања. Али тај одговр се не сме свести на површно препричавање одлука Васељенских сабора. Тај одговор управо мора да укаже на Живог Бога и да упути на живу заједницу - Цркву. У данашње време које толико говори о личности, правима човека, демократији и толеранцији, веронаука мора да обради и ове теме и да им приступи на свој аутентични светписамски и светотачки начин. Људима данашњице недостаје љубав, јер живимо у добу постварања човека али и Бога. Ближњи све чешће није неко него нешто. Он служи за задовољавање наших потреба и наших страсти. Исто

је и са Богом. И он се доживљава као испунитељ наших жеља а не као Жива Личност. Овакаво стање неминовно води отуђености људи једних од других и од Бога. И то је тема којом веронаука треба да се бави. Она мора да укаже на један другачији начин постојања, начин постојања у коме други није пакао, него извор и једина могућност живота. Тек ако суштински разумемо, и ако то разумевање пренесемо слушаоцима веронауке, да је човек Личност - јединствена и непоновљива - створићемо претпоставке за превазилажење стања отуђености и индивидуализма које је у савременом свету али и у самој Цркви толико присутно.

Јуридикко богословље као искушење

И тако долазимо до следећег проблема. Теолозима је добро позната чињеница да је православно богословље током неколико последњих векова претрпело знатне и немале Западне утицаје. Отац Георгије Флоровски, као многи други савремени православни богослови, указивао је на ово "вавилонско ропство" православног богословља. Нећемо се сада упуштати у све, многоројне аспекте овог сложеног питања. Довољно је да наведемо један пример уплива јуридикког богословља у православне катихизисе и уџбенике догматике. Није ретка појава да се Оваплоћење Христово тумачи на овим основама. Према том учењу, када су први људи сагрешили, они су тиме страховито увредили Бога. Пошто је Бог вечан а човек коначан, ништа од онога што су коначни људи могли да учине није могло да задовољи вечно увређену правду Божију. Једини начин задовољења био је да га принесе неко ко је и сам вечан. Христос је тако тај, који је Богу Оцу принео Своје страдање и на тај начин искупио род људски.

Није погрешно рећи да овакво тумачење није ни библијско ни светоотачко. Оно пружа слику Бога кога ће млади људи, нарочито у време адолесценције, савршено лако одбацити.

Веронаука и савремене теме

Оно што је такође неопходно, јетсе бављење проблемима иманентним савременом свету и човеку. Веронаука, као и Црква у целини, не може остати равнодушна према питањима која су од великог значаја за савременог човека. Навешћемо питање екологије као пример. Ово питање би према нашем мишљењу морало бити узето у обзир. Тим пре што нам је добро познато да према православном учењу, човек јесте,

односно треба да буде посредник између природе и Бога. Савремена еколошка криза управо јесте узрокована хедонистичким и индивидуалистичким приступом човековим, који жели да по сваку цену искористи природу. Он се осећа као њен господар али не и као онај који би о природи требао да се брине. Савремени еколошки покрети такође дају погрешну слику проблема. Квинтесенција њиховог става је да природу морамо чувати да бисмо је што дуже могли искоришћавати. Допринос овој савременој кризи, дало је нажалост и хришћанство, непрестаним подвлачењем и истицањем важности само духовног и негирањем сваке вредности материјалног света. Међутим, из нашег Предања - конкретно из Свете Евхаристије, ми јасно видимо да нам је за остваривање заједнице са Богом, између осталог потребна и материја. Без Светих Дарова нема Литургије. Диван пример бриге за природу налазимо рецимо у Историји монаха у Египту (превео о. Јустин Поповић), издање Крњево 1984, стр. 80, где се о Ави Макарију каже: "Једном приликом Макарије се мољаше у својој пештери у пустињи. Деси се да у суседној пештери живљаше једна хијена. Она му приђе док се он мољаше, и дотаче му се до ноге. И ухвативши га полако за руб од одеће, стаде га вући према својој пештери. Он је праћаше говорећи: "Шта ли хоће ова звер да уради?" Када га доведе до своје пештере, хијена уђе и изведе пре њега своје младунце, који беху рођени слепи. Пошто се Ава помоли за њих, младунци прогледаше и он их даде хијени мајци. Она, доносећи дар захвалности човеку, стави му пред ноге велику кожу од неке велике овце. Ава јој се насмеши као некоме ко има разум и осећања, и узе кожу да је распростре. Ова се кожа и до данас чува код некога од монаха".

Покушали смо да на примеру екологије, укратко прикажемо начин приступања савременим проблемима са православног становишта. Слично је могуће - и рекли бисмо неопходно - позабавити се и другим савременим питањима, као што су људска права, демократија итд... Свети Оци су у своје време били веома актуелни. Они су се бавили најсавременијим питањима свога времена. Начин на који су се они тим питањима бавили и за нас јесте и остаће путања водиља. Међутим, ми се несмемо задовољити само препричавањем Отаца и изношењем њиховог питања о проблемима њиховог времена. Њихово учење и морамо пренести на савремену проблематику. И једини на тај начин ћемо остати у духу Отаца и нашег сопственог предања, које је увек било и јетсе живо предање а не археолошка или музејска вредност.

Закључак

На крају, желимо да истакнемо неколико важних момената. Да би веронаука била у складу са православним предањем и да би испунила свој циљ потребно је да:

Превазиђе интелектуализам коме је повремено подлегала

Да укаже на егзистенцијални значај појединих црквених учења

Да избегне замке јуридикчког тумачења богословља

Да се, у складу са библијским и светоотачким предањем, бави и питањима која су важна за савременог човека.

Александар Ђаковац
теолог